

Anarhistička biblioteka

Anti-Copyright

Dva puta

Reforme ili revolucija? Sloboda ili diktatura?

Errico Malatesta

Errico Malatesta

Dva puta

Reforme ili revolucija? Sloboda ili diktatura?

1920.

Umanità Nova (Milano) br. 136 (5. kolovoza), br. 142 (12.

kolovoza), br. 145 (15. kolovoza 1920.)

Prevela i uredila: Mia Gonan. Preuzeto iz: Errico Malatesta, *Ni demokrati ni diktatori*. Odabrani spisi 1884.- 1930. DAF, Zagreb

2022.

anarhisticka-biblioteka.net

1920.

Ako se pak počne s potpunim izvlaštenjem, tada buržoazije više neće biti; i sve će žive sile proletarijata, sve će postojeće sposobnosti biti upregnute u rekonstrukciju društva.

Uostalom, u zemlji poput Italije (da to što govorimo primijenimo na zemlju u kojoj djelujemo), u kojoj su mase prožete slobodarskim i pobunjeničkim instinktima, u kojoj anarhisti predstavljaju znatnu silu, ne toliko zbog svojih organizacija koliko zbog utjecaja koji mogu imati, pokušaj diktature ne bi bio izvediv a da se ne rasplamsa građanski rat među radništvom te ne bi mogao uspjeti osim s pomoću najokrutnije tiranije.

Stoga, zbogom komunizmu!

Samo je jedan mogući put do spasenja: sloboda!

Sadržaj

I.	5
II.	8
III.	10

sve pojedince; ali uopće ne možemo razumjeti pristaše diktature koji žele educirati i podignuti mase „primjenom nasilja i terora”, pri čemu bi prvu lekciju trebali dati žandari i cenzori.

U realnosti, nitko ne bi mogao uspostaviti revolucionarnu diktaturu da prije toga narod nije podigao revoluciju, pokazujući tako činjenicama svoju sposobnost da je provede; tad bi se diktatura samo nadvila nad revoluciju, zavela je, ugušila i ubila.

U političkoj revoluciji u kojoj je jedini cilj srušiti vlast ostavljajući postojeću društvenu organizaciju netaknutom, diktatura može osvojiti vlast, staviti svoje ljude na mjesto otjeranih funkcionara i odozgo uspostaviti novi režim.

Međutim, u socijalnoj revoluciji u kojoj su preokrenuti svi temelji društvenoga suživota, u kojoj se odmah mora nastaviti neophodna proizvodnja na korist i dobrobit radništva, u kojoj distribucija mora smjesta biti pravedno regulirana, diktatura ne bi ništa mogla učiniti. Ili bi se narod sam snašao u raznim zajednicama i industrijama, ili bi revolucija propala.

Možda pristaše diktature zapravo ne žele odmah ništa drugo do političku revoluciju (neki to već otvoreno kažu), odnosno žele se svakako domoći vlasti pa zatim postupno preobraziti društvo zakonima i dekretima. U tom bi slučaju bili iznenađeni kad bi na vlasti zatekli druge umjesto sebe; i u svakome bi slučaju ponajprije morali misliti da organiziraju naoružanu silu (policajce) potrebnu da osiguraju poštivanje svojih zakona. U međuvremenu, kad bi prošao kritični čas narodnoga gnjeva, buržoazija, u čijim bi rukama ostalo bogatstvo, pripremila bi reakciju, napunila policiju svojim agentima, iskoristila nelagodu i razočaranje onih koji su očekivali neposredno ostvarenje raja na zemlji... i ponovno bi preuzela vlast, ili privlačeći k sebi diktatore, ili zamjenjujući ih svojim ljudima.

Onaj strah od reakcije kojim se koriste kao opravdanjem režima diktature, ovisi upravo o tome što revoluciju namjeravaju podići ostavljajući povlaštenu klasu u poziciji da se i dalje može vratiti na vlast.

kakvo vlasništvo, nego one koji imaju određene ideje i pripadaju određenoj partiji?).

Okanimo se stoga toga lažnog izraza diktatura proletarijata koji pogoduje tolikim nesporazumima i razgovarajmo o diktaturi kakva ona zaista jest, odnosno potpuna vlast jednoga ili nekoliko pojedinaca koji, oslanjajući se na partiju ili vojsku, preuzimaju društvene sile i uz „primjenu nasilja i terora” nameću svoju volju.

Kakva će ta volja biti ovisi o vrsti ljudi koji će se uspjeti domoći vlasti. U našem slučaju, pretpostavlja se da će to biti volja komunistička pa dakle volja nadahnutu željom za dobrobiti svih.

Već je to dosta sumnjiva stvar, jer ljudi koji su najviše obdareni osobinama potrebnim da se ugrabi vlast, obično nisu i oni najiskreniji i najposvećeniji javnome dobru; a ako se masama propovijeda nužnost pokoravanja novoj vlasti, to samo popločuje put spletkarija i ambicioznosti.

Pretpostavimo slobodno da su novi vladari, diktatori koji bi trebali ostvariti ciljeve revolucije, pravi komunisti, puni žara, uvjereni da o njihovim djelima, o njihovoj energiji ovisi sreća ljudskoga roda. Bili bi to ljudi poput raznih torquemada i robespierrea koji bi, s ciljem dobra, u ime privatnoga ili javnoga zdravlja, ugušili svaki nesuglasan ton, uništili svaki dah slobodnoga i spontanoga života: a zatim, nesposobni riješiti praktične probleme koje su sami istrgnuli iz ruku onih kojih se tiče, morali bi za ljubav i po sili prepustiti mjesto restauratorima prošlosti.

Veliko opravdanje diktature bila bi nesposobnost masa i nužnost da se revolucija obrani od pokušaja reakcije.

Da su mase zaista surovo stado nesposobno živjeti bez pastirskoga štapa, da već ne postoji dovoljno brojna manjina sposobna povesti mase putem propovijedanja i primjerom, bolje bismo razumjeli reformiste koji se boje narodnoga ustanka i zavaravaju se da malo po malo, malim reformama koje su više poput sitnih popravaka, mogu potkopavati buržujušku državu i utabati put socijalizmu; bolje bismo razumjeli edukatore koji se, ne shvaćajući ispravno utjecaj okoline, nadaju da će promijeniti društvo mijenjajući prvo

I.

(br. 136, 5. kolovoza)

Trenutačne društvene okolnosti ne mogu trajati zauvijek – sad se već može reći da ne mogu trajati još dugo.

S time se slažu svi, barem svi koji razmišljaju.

Konzervativaca u starome smislu riječi više nema.

Ipak, postoje oni koji namjeravaju iskoristiti trenutak kako bi što više otegnuli uživanje u svojim povlasticama bez brige hoće li nakon njih doći potop. Ima i zlobnih reacionara koji bi voljeli svijet gurnuti prema natrag, ugušiti u krvi svaki pokušaj oslobođenja i podvrgnuti mase režimu sablje. Ali sve je to beskorisno. Reakcija može poslužiti da zoru koja se budi oboji u još krvaviji grimiz, ali neće uspjeti spriječiti neminovnu katastrofu.

Mase se više ne namjeravaju pokoravati.

Sve dok se vjerovalo da su patnje božja kazna ili kušnja te da će u nekom drugom svijetu biti isplaćena sva zla koja su pretrpljena u ovome, bili su mogući uspostava i opstanak režima nepravde u kojemu nekolicina nameće svoju volju drugima te ih iskorištava i ugnjetava po svojoj volji.

Međutim, ta se vjera, koja ipak nikada nije bila toliko djelotvorna jer nikad nije spriječila ljude da se brinu o svojim ovozemaljskim interesima (ona, dakle, nije bila u stanju spriječiti pobune i potpuno ugušiti napredak), mnogo smanjila te je na putu da se ugasi. Sami su svećenici, kako bi spasili religiju i sebe same s njom, prisiljeni stvoriti dojam da žele riješiti društveno pitanje i umanjiti zla koja muče radništvo.

Od trenutka kad radnici shvate svoj položaj u društvu, nemoguće je da zauvijek pristanu raditi i patiti, cijeloga života proizvoditi za račun gospodara a pred sobom ne vidjeti ništa osim bijede starosti bez osiguranih utočišta i kruha. Je li moguće da bi htjeli, znajući da su proizvođači sveg bogatstva, znajući da mogu proizvesti dovoljno za zadovoljavanje potreba svih, zauvijek se pomi-

riti s bijednim životom pod stalnom prijetnjom bauka nezaposlenosti i gladi. Kad ih dodir s civilizacijom bolje poduči, iako je ona napravljena za dobrobit drugih, nakon što okušaju snagu koju im mogu dati zajedništvo i smjelost, nemoguće je da se zadovolje time da ostanu inferiorna i prezrena klasa i da ne pretendiraju na veći dio životnih radosti.

Onaj tko je danas proleter zna da je, u pravilu, osuđen ostati proleter cijeloga života, osim ako se ne dogodi sveopća promjena društvenoga uređenja; zna da se ta promjena ne može dogoditi bez sudjelovanja drugih proletera i stoga u jedinstvu traži snagu da tu promjenu nametne.

Buržuji i vladajući koji ih predstavljaju i brane to znaju te uviđaju, kako bi izbjegli da ih pogodi užasna društvena kataklizma, nužnost da se na neki način za to pobrinu, tim više što danas ne manjka pametnih buržuja koji shvaćaju da je trenutačni društveni ustroj apsurdan i u konačnici štetan i za njih same koji od njega profitiraju.

Dakle, prije ili poslije, u skokovima ili postupno, potrebna je promjena.

Ali kakva će biti ta promjena i dokle će ići?

Današnje društvo podijeljeno je na posjednike i proletere. Ono se može promijeniti ukidanjem okolnosti prema kojima su neki ljudi proleter i tako što će činiti sve suvlasnicima društvenoga bogatstva, ili tako što će sačuvati ovaj temeljni odnos, ali osiguravajući proleterima bolje uvjete.

U prvome slučaju ljudi bi postali slobodni i društveno ravnopravni, društveni bi život organizirali u skladu sa svačijim željama i razbuknula bi se raznolikost svih potencijala ljudske prirode. U drugom bi se slučaju proleter, korisna i dobro ugojena stoka, skrasi kao robovi, sretni što imaju dobrostive gospodare.

Sloboda ili ropstvo, anarhija ili servilnost.

Ta dva moguća rješenja stvaraju dvije divergentne tendencije koje u svojim najdosljednijim manifestacijama predstavljaju s jedne strane anarhisti, a s druge takozvani reformistički socijalisti.

žele domoći vlasti i trenutačnu „demokratsku” vladu zamijeniti diktatorskom.

Dakle diktatura: ali tko bi bili diktatori? Naravno, misle oni, njihovi partijski vođe. Po stečenoj navici ili zbog svjesne želje da izbjegnju jasna objašnjenja, još govore o *diktaturi proletarijata*, iako je ta šala već odavno raskrinkana.

Evo kako Lenjin objašnjava svoju ideju, odnosno njega netko drugi (vidi *Avanti!* od 20. srpnja 1920.):

„Diktatura znači da revolucionarna avangarda ruši buržoaziju (to je revolucija, ne još diktatura), nasuprot ideji da je prije svega potrebno postići većinu na izborima. S pomoću diktature postiže se većina, a ne s pomoću većine diktatura.” (Važi, ali, ako jedna manjina koja se domogla vlasti, tek mora osvojiti većinu, govoriti o diktaturi proletarijata je laž. Proletarijat je očigledno većina.)

„Diktatura znači primjenu nasilja i terora.” (Tko protiv koga? Budući da se pretpostavlja neprijateljska većina te da se u konceptu diktature ne može raditi o pobješnjelom gomili koja uzima stvar u svoje ruke, očito će se *nasilje i teror* iskoristiti protiv svih onih koji se ne povinuju volji diktatora drotovi u službi tih istih diktatora.)

„Sloboda štampe i okupljanja značila bi ovlaštenje buržoaziji da truje javno mnijenje.” (Dakle, nakon dolaska diktature „proletarijata”, što bi trebalo značiti diktatura sveg radništva, i dalje će postojati buržoazija koja će, umjesto da radi, imati sredstva da „truje javno mnijenje”, kao i javno mnijenje koje može trovati a koje nije mnijenje onih istih proletera koji će tvoriti diktaturu? Bit će sve-moćnih cenzora koji će suditi o tome što se može a što ne može štampati i upravnika policije od kojih će trebati tražiti dozvolu za održavanje skupa. Nepotrebno je pitati se kakva bi sloboda bila ostavljena onima koji nisu vjerni trenutačnim vladarima.)

„Tek nakon eksproprijacije eksproprijatora, tek nakon pobjede će proletarijat privući k sebi mase stanovništva koje su prije slijedile buržoaziju.” (Ponovimo: što li je taj proletarijat, ako nije masa radnih ljudi? Proletarijat, dakle, ne znači one koji ne posjeduju ni-

zajednica; da željezničari nastave rabiti željeznicu, ali u službi zajednice; da odbori volontera ili odabranih od naroda prisvoje, pod izravnom kontrolom mase, sve dostupne nastambe kako bi se u ovom trenutku što je bolje moguće smjestilo sve potrebite; da se drugi odbori, i dalje pod izravnom kontrolom mase, pobrinu o prikupljanju i distribuciji proizvoda široke potrošnje; da svi trenutačni buržuji budu nužno u položaju da se utope u gomili onih koji su bili proletari te da rade s drugima ne bi li uživali iste pogodnosti kao i drugi. Sve to, istoga dana ili u skoroj sutrašnjici pobjedonosnoga ustanka, bez čekanja zapovjedi centralnih komiteta ili kojekakvih autoriteta.

To je ono što anarhisti žele i to je i ono što bi se prirodno dogodilo kad bi revolucija zaista bila socijalna revolucija umjesto da se svede na običnu političku promjenu koja bi nakon nešto komešanja vratila sve u prethodno stanje.

Ili ćemo odmah buržoaziji oduzeti ekonomsku moć ili će ona uskoro ponovo preuzeti i političku moć koja joj je oduzeta ustankom. Da bi buržoaziji bila oduzeta ekonomska moć, potrebno je smjestiti organizirati novo ekonomsko ustrojstvo temeljeno na pravdi i jednakosti. Ekonomske potrebe, barem one najnužnije, ne dopuštaju prekide i treba ih smjestiti zadovoljiti. „Centralni komiteti” ili ne rade ništa ili rade kad za njima više nema potrebe.

III.

(br. 145, 15. kolovoza)

Za razliku od anarhista, ima mnogo revolucionara koji se ne uzdaju u konstruktivni instinkt masa, nego misle da oni sami posjeduju siguran recept za osiguravanje univerzalne sreće, koji strahuju od moguće reakcije, možda još i više strahuju od sudjelovanja drugih partija i drugih škola socijalnih reformatora, pa se stoga

U ovome je razlika: dok anarhisti znaju i kažu ono što žele, odnosno uništenje države i slobodnu organizaciju društva na osnovi ekonomske jednakosti, reformisti su, s druge strane, u kontradikciji sa sobom samima jer tvrde da su socijalisti, dok njihovo djelovanje tendira urediti i reproducirati kapitalistički sistem tako što ga humanizira i time niječe socijalizam koji u provom redu znači ukidanje podjele ljudi na proletere i posjednike.

Zadatak je anarhista – a rekli bismo i svih pravih socijalista – suprotstaviti se toj štetnoj tendenciji prema servilnosti, prema ublaženome ropstvu koje bi lišilo čovječanstvo njegovih najboljih darova, lišilo napredak civilizacije njezinih najljepših cvjetova, a koje u međuvremenu služi održavanju stanja bijede i degradacije u kojemu su mase, uvjeravajući ih da trebaju imati strpljenja i nade u providnost države i dobrotu i pamet gospodara.

Sve takozvano socijalno zakonodavstvo, sve državne mjere namijenjene „zaštiti” rada i osiguravanju minimuma blagostanja i sigurnosti za radništvo, kao i sva sredstva kojima se pametni kapitalisti koriste da privežu radnika za tvornicu bonusima, mirovinama i drugim beneficijama, kada nisu laž i zamka, onda su korak prema tom stanju servilnosti koje prijete emancipaciji radništva i napretku čovječanstva.

Zakonom propisana minimalna plaća; zakonom ograničeno trajanje radnoga dana; obavezna arbitraža; kolektivni ugovor o radu s pravnom vrijednošću; radnička udruženja kao pravne osobe; higijenske mjere u tvornicama koje propisuje država; državno osiguranje u slučaju bolesti, nezaposlenosti, nesreća na radu; staračke mirovine; dijeljenje dobiti itd. itd., sve su to mjere kojima se osigurava da proletari ostanu uvijek proletari, a posjednici uvijek posjednici: sve su to mjere koje daju radništvu (ako uopće daju) malo više blagostanja i sigurnosti, ali ih lišavaju ono malo slobode koju imaju te reproduciraju podjelu ljudi na slugu i gospodare.

Svakako je dobro, dok čekamo revoluciju – a i da se revolucija olakša – da radnici traže veću zaradu za manje sati rada u boljim uvjetima; dobro je da nezaposleni ne umru od gladi; da bolesni i

stari ne budu napušteni. Ali sve to i još više radnici moraju postići sami u direktnoj borbi protiv gospodara, putem svojih organizacija, individualnom i kolektivnom akcijom, razvijajući u svakoj indivi-
dui osjećaj osobnoga dostojanstva i svijest o svojim pravima.

Darovi države, darovi gospodara otrovano su voće koje u sebi nosi sjeme ropstva. Moramo ih odbaciti.

II.

(br. 142, 12. kolovoza)

Kad shvatimo da sve reforme ostavljaju netaknutom podjelu ljudi na posjednike i proletere pa stoga i pravo nekih da žive od rada drugih, ako su k tome postignute i prihvaćene kao dobrotivi ustupci države i gospodara pa ne bi mogle ništa doli oslabiti pobunu potlačenih i dovesti do stanja servilnosti u kome bi čovječanstvo za-
uvijek bilo podijeljeno na vladajuće i podređene klase, ne preostaje drug rješenje osim revolucije: korjenite revolucije koja će srušiti cijeli organizam države, koja će razvlastiti one koje drže društveno bogatstvo i koja će postaviti sve ljude na istu osnovu ekonomske i političke jednakosti.

Ta revolucija mora nužno biti nasilna, koliko god nasilje bilo po sebi zlo. Mora biti nasilna jer bila bi ludost nadati se da će povlaštene prepoznati štetnost i nepravdu svojih povlastica i da će ih se svojevremeno lišiti. Mora biti nasilna jer je prijelazno revolucionarno nasilje jedini način okončavanja većega i trajnoga nasilja koje veliku masu ljudi drži u ropstvu.

Neka slobodno dođu reforme, ako mogu doći. One mogu biti od trenutačne koristi i potaknuti u masama sve veće želje i zahtjeve, ali samo ako proleter i zadrži živi sentiment da su gospodari i vladajući neprijatelji, da je sve što oni dopuste od njih otrgnuto silom ili zahvaljujući njihovom strahu od sile te da bi ubrzo bilo povučeno kad bi strah opustio. Da su reforme postignute dogovorom

i suradnjom potlačenih i tlačitelja, ne bi poslužile ničemu osim da podsjetite na lance koje ih vežu uz parazite.

Uostalom, opasnost da reforme uspravaju mase te uspiju učvrstiti i reproducirati buržujski sustav danas se čini prevladana. Samo bi svjesna izdaja onih koji su s propovijedanjem socijalizma pridobili povjerenje radništva mogla njima dati na vrijednosti.

Sljepilo vladajuće klase i prirodna evolucija kapitalističkoga sistema ubrzana ratom osigurali su da je svaka reforma koja je prihvatljiva posjednicima nemoćna u rješavanju krize koja pogađa zemlju.

Stoga se nameće revolucija. Revolucija dolazi.

Ali što treba učiniti, kako provesti revoluciju?

Naravno, treba početi ustankom koji će pomesti materijalnu prepreku, odnosno državne oružane snage koje se suprotstavljaju svakoj društvenoj preobrazbi.

Za ustanak je poželjno, a budući da imamo monarhiju može biti i neophodno, da se ujedine sve antimonarhističke snage. Nužno je što bolje se pripremiti, moralno i materijalno; a ponajviše je nužno iskoristiti sve spontane narodne pobune te ih nastojati poopćiti i preobraziti u odlučne pokrete kako bi se spriječilo da ih partije, dok sebi prikupljaju potporu, ne iscrpe i ne izoliraju.

Međutim, što je činiti nakon uspješnoga ustanka, nakon što je pala vlast?

Mi anarhisti želimo da radništvo, odnosno onaj dio radništva s najviše svijesti i smisla za inicijativu, posvuda prisvoji sredstva za rad, sve bogatstvo, zemlju, sirovine, kuće, strojeve, namirnice itd., te da što je bolje ocrta obrise nove forme društvenoga života. Voljeli bismo da radnici koji rade na zemlji za gospodare više ne priznaju nikakvo pravo vlasnicima te da nastave i pojačaju rad, ali ovaj put za sebe, ulazeći u izravne odnose s industrijskim i transportnim radnicima radi razmjene dobara; da industrijski radnici, uključujući i inženjere i tehničare, prisvoje tvornice te nastave i pojačaju rad, ali ovaj put za sebe i za zajednicu, pretvarajući odmah sve one tvornice koje danas proizvode beskorisne ili štetne stvari u proizvodnju stvari koji su hitno potrebne za zadovoljenje potreba